

*Сидоренко І. А.,
здобувач ступеня доктора філософії кафедри теорії
та практики перекладу англійської мови,
викладач кафедри англійської мови технічного спрямування № 1
Національного технічного університету України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»*

КОМПОЗИЦІЙНО-СТИЛІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ П'ЄСИ АРТУРА МІЛЛЕРА «СМЕРТЬ КОМІВОЯЖЕРА»

Анотація. Стаття присвячена дослідженню особливостей композиційно-стилістичної організації п'єси американського драматурга Артура Міллера «Смерть комівояжера» у руслі системно-структурного підходу до аналізу художнього тексту. Композиція вивчається з позицій її наукового трактування як особливої структури, що актуалізується через взаємодію трьох рівнів: змістового, формального, формально-змістового. Змістовий рівень композиційної структури художнього тексту репрезентований особливостями сюжету та специфікою розгортання конфлікту; формальний рівень утворює зовнішня побудова, під якою розуміємо об'ємно-прагматичне та структурно-семантичне членування текстового матеріалу, що забезпечує структурну, смислову та прагматичну завершеність твору; формально-змістовий рівень представлений архітектоніко-мовленнєвими формами у вигляді зовнішньої побудови конструкцій мовлення (монологічне мовлення, діалогічне мовлення, монологічно-діалогічне мовлення, полілогічне мовлення) та композиційно-мовленнєвими формами, що визначають внутрішні, змістові особливості останніх. Композиційно-мовленнєві форми відображають структуру, типи та способи зв'язків елементів думки у людському мисленні та поділяються, відповідно, на розповідь, опис, міркування. Розрізняємо композиційні макроформи та мікроформи. За структурно-семантичними характеристиками диференціюємо однорідні й неоднорідні макроформи. Однорідними вважаємо такі, що характеризуються одноплановою формою репрезентації художньої реальності автором, яка, в свою чергу, визначає їх семантичний тип. Неоднорідним макроформам, натомість, притаманна структурно-змістова варіативність, що актуалізується поєднанням композиційно-мовленнєвих форм різних семантичних типів в межах однієї макроформи. Проаналізовано стилеві та прагматичні характеристики вищезгаданих мовленнєвих форм, що актуалізують функціонування останніх у системі ідіостилю Артура Міллера.

Ключові слова: драматичний текст, ідіостиль, композиція, змістовий рівень, формальний рівень, формально-змістовий рівень, стилістична маркованість, стилістичний прийом.

Постановка проблеми. Комунікативно-прагматична природа художнього тексту зумовлена, перш за все, стилістичною маркованістю та композиційною будовою. Індивідуальна трансформація текстотворення зумовлює особливості індивідуального художнього методу письменника, визначає специфіку ідіостилю. Створюючи художній простір того чи іншого твору, його часовий, естетичний, ідеологічний зріз, проблематику, характери, образи, автор «вибудовує» текстовий матеріал

відповідно до власного бачення законів устрою навколишньої реальності, що втілюється в неповторній художній формі, де всі засоби авторської мови організуються, упорядковуються та синтезуються в неповторну художню єдність.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню композиції художнього твору присвячені численні мовознавчі та літературознавчі теоретико-методологічні та практичні наукові розвідки вітчизняних та зарубіжних учених, а саме М. Бахтіна (1986), Х. Бонхайм (1975), В. Виноградова (1988), Н. Енквіст (1985), Г. Золотової (1996), А. Кінневі (1971), М. Кожині (2006), В. Лесик (1972), Н. Ніколіної (2003), Л. Новікова (2007), Ю. Тинянова (1977), М. Флудернік (1993), В. Халізева (1999), С. Чатмен (1990). Аналітичний огляд наукового доробку останніх років вказує на те, що інтерес до даної проблеми зростає (О. Бессараб (2017), Я. Грищенко (2018), Г. Матковська (2016), О. Ніколова (2015), А. Олімська (2016), Н. Панченко (2011), Л. Піхтовнікова (2018), Ю. Полякова (2017), А. Сухова (2017)). Однак, на даному етапі кількість наукових праць, де представлений системно-структурний аналіз композиційної будови драматичного тексту як невід'ємного елемента ідіостилю автора, є обмеженою. Крім того, відсутні комплексні дослідження функціонального потенціалу композиційно-стилістичної організації драми як багаторівневого утворення, що включає формальний, змістовий і формально-змістовий рівні. Необхідність здійснення такого комплексного аналізу п'єси американського драматурга Артура Міллера зумовлює актуальність статті.

Метою статті є вивчення композиційних рівнів та їх стилевих характеристик п'єси Артура Міллера «Смерть комівояжера». Відповідно, об'єктом дослідження виступає текстова організація названого драматичного твору, предметом – його композиційно-стилістична структура.

Виклад основного матеріалу. На основі аналітичного огляду наукового доробку, присвяченого дослідженню особливостей композиції художнього тексту, виділяємо наступні аспекти композиційного аналізу:

1) дослідження співвідношення текстових частин та видів внутрішньотекстових зв'язків (Я. Грищенко (2018), О. Бессараб (2017), Є. Новікова (2011), С. Соколовська (2013)).

2) вивчення специфіки чергування різних типів художнього мовлення (О. Бессараб (2016), О. Вещикова (2017), Ю. Калініна (2009), Т. Цилюрик (2016), Г. Ярмоленко (2006)).

3) аналіз співвіднесеності композиційної будови художнього тексту з різними видами мовленнєвих актів (О. Байоль (2008), Я. Грищенко (2013)).

4) відстеження взаємозалежності між особливостями форми, змісту та сюжету художнього тексту (А. Олімська (2016), О. Солодова (2008), А. Сухова (2016), О. Черник (2016)).

Останній, на наш погляд, є найбільш релевантним підходом до аналізу композиційної будови драматичного тексту, оскільки він уможливує всебічне та ґрунтовне дослідження структурно-семантичних особливостей його організації на різних рівнях, а також функційних характеристик мовновиражальних засобів, що детермінують композиційно-стильову специфіку.

У руслі нашого дослідження композиції п'єси «Смерть комівояжера» аналіз здійснюємо за методикою Е. Різель та Л. Піхтовнікової, відповідно до якої, композиційна структура художнього тексту актуалізується взаємодією трьох рівнів: змістового, формального, формально-змістового [4].

На змістовому рівні досліджується сюжет, базовим елементом якого виступає конфлікт, що забезпечує композиційну зв'язність. У драмі «Смерть комівояжера» присутня класична структура конфлікту, з такими елементами композиції, як експозиція (повернення головного героя додому), зав'язка (зустріч всіх членів родини під одним дахом), розвиток дії (накопичення сімейних незгод та душевних переживань героїв), кульмінація (розуміння персонажами безвиході ситуації, що склалася), трагічна розв'язка (смерть головного героя).

Одночасно драматург будує унікальну внутрішню форму своєї п'єси, вводячи в неї ряд епічних елементів з метою зображення не міжособистісного конфлікту, а конфлікту, зумовленого глибокою психологічною кризою: специфічна організація часового простору, де теперішнє тісно переплітається з фрагментами минулого не лише у свідомості головного героя, а й у самій композиції драми; створення образів-типів, образів-символів (головна дійова особа – втілення краху мрій маленької людини, що не знайшла свого місця у великому соціумі, його дружина – вірець вірності, терплячості, самовідданості, старший син – символ нездійсненності мрій, що так часто покладають на своїх дітей батьки, самі не досягнувши успіху у житті, молодший син – образ людини, що живе ілюзіями в гонитві за мрією, відчайдушно прагнучи бути попереду всіх); авторські ремарки, що, створюючи особливу атмосферу твору своєю поетичністю та насиченістю стилістичними прийомами, підкреслюють весь трагізм та неминучість конфлікту; музичні елементи, які автор використовує як своєрідний невербальний інструмент характеристики своїх героїв; мізансцени, в яких детально описані рухи, жести та міміка персонажів [1, с. 129–131].

Формальний рівень художнього тексту актуалізує його зовнішню побудову, що, у свою чергу, характеризується об'ємно-прагматичною та семантико-структурною сегментацією.

Об'ємно-прагматичну сегментацію текстового матеріалу драми розглядаємо як поділ на акти, дії, сцени, картини, яви, епізоди та інше. Ці елементи виленовуються у текстовому просторі візуально. Їх сукупність покликана забезпечувати структурну, смислову та прагматичну завершеність твору.

П'єса «Смерть комівояжера» складається з заголовку, підзаголовку, в якому автор надає інформацію про композицію п'єси, налаштовуючи таким чином читача на відповідне сприйняття свого твору, двох актів та реквієму. Таке трьохактне членування, на нашу думку, зумовлене змістовою організацією, адже життя героїв А. Міллера умовно розділене на три частини – минуле, теперішнє і драматичний фінал. Майбутнє –

примарне, вони самі руйнують його, не бажаючи виходити за межі власних маленьких світів хибних переконань, марних, нездійснених мрій та ілюзій. Епілог-реквієм, де у формі діалогів між головними дійовими особами підводиться своєрідний підсумок-роздум всім подіям, що розгорталися перед читачем, зближує творчість драматурга з традиціями брехтівського епічного театру.

Як семантико-структурну одиницю п'єси ми визначаємо надфразову єдність, що являє собою комплекс, до складу якого входить група речень, що об'єднані семантично, синтаксично та стилістично. Речення у складі надфразової єдності організовані через темарематичну послідовність у єдиний мікротематичний фрагмент. Сукупність таких мікротематичних фрагментів актуалізує контактні і дистантні смислові зв'язки у межах макротемати. Макротематичні єдності, в свою чергу, забезпечують цілісність всього художнього тексту.

У якості прикладу, проаналізуємо надфразову єдність з монологу Віллі Ломена:

(1) *You and Hap and I, and I'll show you all the towns.*
(2) *America is full of beautiful towns and fine, upstanding people. And they know me, boys, they know me up and down New England. The finest people. And when I bring you fellas up, there'll be open sesame for all of us, 'cause one thing boys: I have friends. I can park my car in any street in New England, and the cops protect it like their own.* (3) *This summer, heh? [7].*

За своєю композиційно-тематичною будовою представлена надфразова єдність утворює мікротему "Perspectives of American towns" та членується на зачин (1), середню частину (2) та завершення (3). Ланцюговий зв'язок семантично пов'язаних складнопідрядних речень, що виражає розвиток, лінійний рух авторської думки диференціює її синтаксичну будову. Ланцюговий зв'язок реалізується через тотожний експресивно-модальний відтінок головних членів речень, що входять до складу надфразової єдності, лексичний повтор та стилістичні прийоми анафори та полісиндетону, які надають останній стилістичної маркованості та слугують засобами посилення мовленнєвої виразності та експресії.

Формально-змістовий рівень композиційної будови художнього тексту утворюють архітектоніко-мовленнєві та композиційно-мовленнєві форми. Архітектоніко-мовленнєві форми трактуємо як зовнішню побудову конструкцій мовлення, композиційно-мовленнєві форми визначають внутрішні, змістові особливості останніх.

Враховуючи специфіку текстової організації драми, архітектоніко-мовленнєві форми поділяємо на монологічні, діалогічні, діалогічно-монологічні, полілогічні. Дослідження вищезгаданих форм здійснюємо відповідно до граматико-синтаксичної будови, стилістичної маркованості та функціональних ознак.

Так, наступний уривок є прикладом діалогічно-монологічного мовлення Лінди Ломан:

I'm – I'm ashamed to. How can I mention it to him? Every day I go down and take away that litter rubber pipe. But, when he comes home, I put it back where it was. How can I insult him that way? I don't know what to do. I live from day to day, boys. I tell you, I know every thought in his mind. It sounds so old-fashioned and silly, but I tell you he put his whole life into you and you've turned your back on him. Biff, I swear to God! Biff, his life is in your hands! [7].

Синтаксичними ознаками даного мікротематичного відрізку мовлення виступають єдність функціонально-модальних та часових форм, паралелізм структури (кожне наступне речення доповнює центральну думку), що відображають характер мислення дійової особи. Завдяки тому, що паралельні зв'язки посилені лексичним повтором та стилістичним прийомом анафорою, дана мовленнєва форма набуває виразного емоційного та експресивного звучання. За функціональною ознакою представлений фрагмент діалогічно-монологічного мовлення відносимо до риторично-патетичного.

Композиційно-мовленнєві форми відображають структуру, типи та способи зв'язків елементів думки у людському мисленні та поділяються, відповідно, на розповідь, опис, міркування.

У драматургічних текстах композиційно-мовленнєві форми представлені в прологах, епілогах, монологів дійових осіб, авторських ремарках. Так, в авторських ремарках превалюють опис та розповідь. Опис призначений для передачі зовнішніх характеристик предметів чи інтер'єру, в якому розгортається дія, розкриття зовнішніх та внутрішніх ознак чи психологічного стану персонажів. Розповідь покликана виконувати функцію зображення послідовності подій чи вчинків дійових осіб.

У контексті нашої розвідки, композиційно-мовленнєві форми досліджуємо як макроодиниці синтаксичного рівня, що детермінують його конфігурацію у драматургічному тексті. Останні, у свою чергу, актуалізуються мікросинтаксичними одиницями у вигляді синтаксичних конструкцій різної форми. У ролі такої синтаксичної конструкції можуть виступати словосполучення, прості речення, складні комбіновані комплекси, об'єднані різними видами синтаксичних зв'язків [3, с. 7-10].

Композиційно-мовленнєві форми можуть функціонувати в різних комбінаціях та співвідношеннях. Класифікуємо композиційно-мовленнєві форми відповідно до їхньої структури на композиційні макроформи та мікроформи за формально-кількісним показником. За семантичними характеристиками поділяємо макроформи на однорідні й неоднорідні. Однорідними вважаємо такі, що характеризуються одноплановою формою презентації художньої реальності, яка, в свою чергу, визначає їх семантичний тип (розповідь, опис, міркування). Неоднорідним макроформам притаманна змістова варіативність, що актуалізується поєднанням композиційно-мовленнєвих форм різних семантичних типів в межах однієї макроформи. При цьому ракурс та модальність оповіді в межах однієї макроформи залишаються незмінними [2, с. 76].

Наприклад, у наступній авторській ремарці представлена неоднорідна макроформа, утворена шляхом інтегрування описової мікроформи в розповідну:

(1) *As the car speeds off, the music crashes down in a frenzy of sounds, which becomes the soft pulsation of a single cello string.* (2) *Biff slowly returns to his bedroom.* (3) *He and Happy gravely don their jackets.* (4) *Linda slowly walks out of her room.* (5) *The music has developed into a dead march.* (6) *The leaves of day are appearing over everything.* (7) *Charley and Bernard, somberly dresses, appear and knock on the kitchen door.* (8) *Biff and happy slowly descend the stairs to the kitchen as Charley and Bernard enter.* (9) *All stop a moment when Linda, in clothes*

of mourning, bearing a little bunch of roses, comes through the draped doorway into the kitchen... [7].

Провідною формою презентації інформації у даному фрагменті тексту є розповідь. Динамічність розвитку подій передана простими синтаксичними конструкціями та введенням нової дійової особи у кожному наступному реченні. Оскільки розповідь у драмі – це, перш за все, розвиток дії, домінують роль тут відіграють дієслова з семантикою руху (у цьому випадку *to speed off, to become, to return, to walk, to leave, to enter, to come*). Загальну розповідну композиційну макроформу розпочинають та переривають описово-розповідні мікроформи (1, 5, 6, 7, 9). Синтаксична структура опису підпорядкована загальній динаміці розповідної макроформи, тому автором використаний прийом переліку зовнішніх характеристик дійових осіб та їх оточення (*The music has developed into a dead march. The leaves of day are appearing over everything, Charley and Bernard, somberly dresses..., ... Linda, in clothes of mourning, bearing a little bunch of roses, ... , ... draped doorway*).

Наступним етапом дослідження є визначення й характеристика домінуючих стильових особливостей, притаманних композиційним макроформам різних типів.

Аналіз здійснюється на лексичному й синтаксичному рівнях. Останній полягає у визначенні структурно-семантичних та функціональних особливостей лексико-стильових та синтаксично-стильових засобів, що використовує автор, їх прагматичного потенціалу.

Наприклад, наступний фрагмент риторично-патетичного монологічно-діалогічного мовлення Біфа Ломена є прикладом макроформи роздум, яка побудована за принципом поєднання структурно-синтаксичних моделей повтору – синтаксичного паралелізму, анафори, лексичного повтору, полісиндетону:

No! Nobody's hanging himself, Willy! I ran down eleven flights with a pen in my hand today. And suddenly I stopped, you hear me? And in the middle of that office building, do you hear this? I stopped in the middle of that building and I saw – the sky. I saw the things that I love in this world. The work and the food and time to sit and smoke. And I looked at the pen and said to myself, what the hell am I grabbing for? Why am I trying to become what I don't want to be? What am I doing in an office, making a contemptuous, begging fool of myself, when all I want is out there, waiting for me the minute I say I know who I am! [7].

Оскільки зазначені стилістичні прийоми належить до прийомів поетичного синтаксису, їх використання в межах однієї макроформи дозволяє автору створити унікальний ритм, що надає висловлюванню дійової особи надзвичайної емоційності та драматизму.

Висновки. Отже, композиційно-стилістична організація драми «Смерть комівояжера» диференціюється взаємодією трьох рівнів: змістового, формального, формально-змістового та стилістичною маркованістю мовленнєвих засобів, що їх актуалізують. На змістовому рівні п'єса розподілена на такі елементи, як експозиція, зав'язка, розвиток дії, кульмінація, трагічна розв'язка. На формальному рівні п'єса членується об'ємно-прагматично та семантико-структурно. Відповідно до об'ємно-прагматичного членування, візуально виділяємо заголовки, підзаголовки, два акти та епілог-реквієм. Таке членування зумовлене загальною змістовою організацією твору. Семантико-структурна організація досліджуваного драматичного тексту актуалізується через сукупність

мікротематичних фрагментів у вигляді надфразових єдностей, що реалізують контактні і дистантні смислові зв'язки у межах певної макротемати. Формально-змістовий рівень представлений архітектоніко-мовленнєвими та композиційно-мовленнєвими формами. Відповідно до особливостей драми як типу тексту, архітектоніко-мовленнєві форми трактуємо як зовнішню побудову конструкцій мовлення (монологи, діалоги, монологи-діалоги, полілоги); композиційно-мовленнєві форми визначають внутрішні, змістові особливості останніх: розвиток дії як розповідь, характеристика предмета чи суб'єкта як опис, розкриття причинно-наслідкових зв'язків як міркування. Перспективою дослідження вважаємо аналіз композиційно-стилістичних особливостей інших п'єс драматурга відповідно до представленої методики.

Література:

- Левченко О.М. Шляхи епізації драми на матеріалі п'єси Артура Міллера «Смерть комівоєжера». *Брехтівський часопис (Brecht-Heft)*: зб. наук. пр. (філологічні науки), 2012. Вип. 2. С. 129–131.
- Матковська Г.О. Лінгвостилістичні особливості композиційно-мовленнєвих форм художнього тексту. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія: Філологічна*. 2013. Вип. 39. С. 178–181.
- Олімська А.К. Синтаксичний простір англомовної поетичної драми ХХ століття: лінгвокогнітивний аспект: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня кандидата філол. наук : спец. 10.02.04 / А.К. Олімська. – Херсон, 2016. – 23 с.
- Пихтовникова Л.С. Композиционно-стилистические особенности стихотворной басни (на материале немецких стихотворных басен XVIII в.) : дисс. ... канд. филол. наук : спец. 10.02.04 – «Германские языки». Киев, 1992. 338 с.
- Слюсар Н.О. Структурно-функціональні особливості драматургічних текстів : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01. Дніпропетровськ, 2004. 18 с.
- Сухова А.В. Англомовна новела (XIX–XX ст.): лінгвостилістичний та прагматичний аспекти : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04. Запоріжжя, 2017. 264 с.
- Miller A. *Death of a salesman* / Beaty J. The Norton Introduction to Literature. 8th edition. – J. Beaty, A. Booth, J. Paul Hunter, K.J. Mays. London : W.W. Norton & Company, 2001. 2218 p.

Sydorenko I. Compositional and stylistic peculiarities of the play “Death of a salesman” by Arthur Miller

Summary. Given article is devoted to the study of the peculiarities of compositional and stylistic organization of the play by American playwright Arthur Miller “Death of a salesman” in the context of a systematic-structural approach to the literary text analysis. The text composition is investigated in the course of its scientific interpretation as a special structure, which is actualized through the interaction of three levels: content level, formal level, formal-content level. The content level of the compositional structure of a literary text is represented by the peculiarities of the plot and the specifics of the conflict deployment; the formal level forms the external structure, which is understood as the volume-pragmatic and structural-semantic division of the textual material, ensuring the structural, semantic and pragmatic completeness of the whole play; the formal-content level is represented by architectonic-speech forms as the external structures of speech (monologue speech, dialogic speech, monologue-dialogic speech, polylogue speech) and compositional-speech forms that determine the internal, content peculiarities of the latter. Composition-speech forms reflect the structure as well as types of cognitive processes and are divided, respectively, into a narration, description, and reflection. In present research compositional macroforms and compositional microforms are distinguished. According to structural-semantic characteristics, compositional macroforms are divided into homogeneous and heterogeneous. Homogeneous forms are considered to be characterized by the one form of representation of the literary reality by the author that, in turn, determines their semantic type. Inhomogeneous macroforms are determined by the structural and content variability that is actualized through a combination of compositional-speech forms of various semantic types within a single macroform. The stylistic and pragmatic features of the above-mentioned speech forms, that actualize the functioning of the latter in the author’s idiostyle system, are analyzed.

Key words: dramatic text, idiostyle, composition, content level, formal level, formal-content level, stylistic marking, stylistic devices.